

1. Gomilko A.M., Gourjii A.A., Katok V.B., Levandovskyy V.G., Shchepkina Y.D.. New types of planar waveguides for an integrated optics // Proceedings of LFNМ'2002 4th International Workshop on Laser and Fiber-Optical Network Modeling. – Kharkov. – 2002. – P. 328–330.
2. Гельфанд И.И., Левитан Б.М. Об определении дифференциального оператора по его спектральной функции // Изв. АН СССР, сер. математическая. – 1951. – № 4. – С. 309–316.
3. Case K.M. On wave propagation in inhomogeneous media // J. Math. Phys. – 1972. – V. 13. – № 23. – P. 360-387.
4. Katok V.B., Levandovskyy V.G., Shchepkina Y.D.. Optimization of transmission characteristics of singlemode fibers // Proceedings CAOL'2003. International Conference on Advanced Optoelectronics & Lasers. – Alushta. – 2003. – P. 99 – 101.

Левандовський В.Г. Метод проектування профілю показника заломлення у хвилеводі круглого поперечного перерізу. Запропоновано метод проектування профілю показника заломлення у хвилеводі круглого поперечного перерізу з використанням математичного апарату Гельфанда-Левітана-Марченко розв'язку зворотної задачі розсіяння нерелятивістської квантової механіки.

Ключові слова: профіль показника заломлення, хвилевід, стала поширення, зворотна задача розсіяння, поле електромагнітної хвилі

Левандовский В.Г. Метод проектирования профиля показателя преломления в волноводе круглого поперечного сечения. Предложен метод проектирования профиля показателя преломления в волноводе круглого поперечного сечения с использованием математического аппарата Гельфанда-Левитана-Марченко решения обратной задачи рассеяния нерелятивистской квантовой механики.

Ключевые слова: профиль показателя преломления, волновод, постоянная распространения, обратная задача рассеяния, поле электромагнитной волны

Levandovskyy V.G. Method for engineering of refraction index profile of circular cross-section waveguide. Engineering method for circular cross-section waveguide refraction index profile is proposed. Mathematical apparatus of Gel'fund-Levitan-Martchenko for solving of inverse scattering problem of nonrelativistic quantum mechanic been used.

Key words: refraction index profile, waveguide, propagation constant, inverse scattering problem, field of electromagnetic wave

УДК 681.586.5; 531.768

АНАЛІТИЧНІ РОЗРАХУНКИ ДИНАМІКИ ВОЛОКОННО-ОПТИЧНОГО АКСЕЛЕРОМЕТРА

Чубарєв О.А. Дем'яненко П.О.

В даній роботі проведено аналітичний розрахунок руху волоконно-оптичного акселерометра (ВОА) та вплив зовнішніх дестабілізуючих факторів, таких як удари і вібраційні навантаження. Для опису руху ВОА застосовувались два методи: рівняння Лагранжа-Максвелла [2] та рівняння Ейлера [3].

Динаміка ВОА. Рівняння Лагранжа-Максвелла

$$\frac{d}{dt} \frac{\partial L}{\partial \dot{q}_i} - \frac{\partial L}{\partial q_i} = Q_i \quad (1)$$

де L - лагранжіан розглянутої нами системи, q_i – узагальнені координати, $\dot{q}_i$ – узагальнені швидкості; Q_i – узагальнені сили, що діють на систему.

Лагранжіан системи L є різницею кінетичної K та потенціальної Π енергій:

$$L = K - \Pi \quad (2)$$

Кінетична енергія K має такі складові: K_0 – кінетична енергія руху корпусу; K_ω – кінетична енергія обертового руху корпусу; K_C – кінетична енергія сферичного маятника; K_P – складові, обумовлені складним рухом корпусу, та записується таким чином:

$$K = K_0 + K_\omega + K_C + K_P \quad (3)$$

$$K_P = V_0 Q_R + \omega K_R^0 + \frac{ml^2}{2} (\varphi^2 \sin^2 \theta + \theta^2)$$

де V_0 – швидкість руху корпусу, ω – кутова швидкість руху корпусу, Q_R – вектор кількості руху, K_R^0 – момент кількості руху, φ – кутова швидкість маятника.

Потенціальна енергія Π ВОА складається з потенціальної енергії пружності $\Pi_{\text{п}}$ та потенціальної енергії тяжіння Π_g :

$$\Pi = \Pi_{\text{п}} + \Pi_g \quad (4)$$

Оскільки електромагніти задають траєкторію руху маятника, то ми повинні розглянути реакції зв'язку, що накладені електромагнітами. Рівняння реакцій зв'язку має у нашому випадку такий вигляд [4]:

$$Xdx + Ydy + Zdz - \dot{R} \cdot Rdt = 0; \quad (5)$$

де R - радіус обертання маятника.

Як вказано у [4], якщо рівняння реакцій зв'язку є таким, що інтегрується, то реакції зв'язку голономні. У нашому випадку реакції зв'язку голономні, а отже робота, яку вони виконують, рівна 0. Звідси маємо, що рівняння Лагранжа II-го роду повністю описують рух системи, а завдання траєкторії руху виконується при запису лагранжіану системи.

Принцип дії ВОА [1] побудований на вимірюванні зміщення положення рівноваги маятника при дії на нього прискорення. Виходячи з цього, нам необхідні рівняння руху, які б описували різницю між рухом системи з прискоренням та рухом системи без прискорення. Тому розглянемо два випадки руху системи: складний рух системи з прискоренням; складний рух системи без прискорення.

У першому і у другому випадках на систему будуть діяти ті ж самі сили за виключення прискорення. Для отримання рівнянь руху, які б описували

зміщення положення рівноваги маятника, нам потрібно записати різницю рівнянь випадку 1) та рівнянь випадку 2).

При складному русі системи з прискоренням після відповідних перетворень отримаємо наступні рівняння, що описують рух системи:

$$\left\{ \begin{array}{l} \ddot{X} + \beta_X \dot{X} + 2\omega_Y \dot{Z} - 2\omega_Z \dot{Y} + \dot{\omega}_Y Z - \dot{\omega}_Z Y + \frac{C_1}{m} X = \\ \quad = \frac{F_X^{\text{ЦБ}}}{m} - g_X - a_X + (V_{0Y}\omega_Z - V_{0Z}\omega_Y) \\ \ddot{Y} + \beta_Y \dot{Y} + 2\omega_Z \dot{X} - 2\omega_X \dot{Z} + \dot{\omega}_Z X - \dot{\omega}_X Z + \frac{C_1}{m} Y = \\ \quad = \frac{F_Y^{\text{ЦБ}}}{m} - g_Y - a_Y + (V_{0Z}\omega_X - V_{0X}\omega_Z) \\ Z = \sqrt{l^2 - X^2 - Y^2} \end{array} \right. \quad (6)$$

У випадку руху системи без прискорення рівняння, що описують її рух, набудуть наступного вигляду:

$$\left\{ \begin{array}{l} \ddot{X}_0 + \beta_X \dot{X}_0 + 2\omega_Y \dot{Z}_0 - 2\omega_Z \dot{Y}_0 + \dot{\omega}_Y Z_0 - \dot{\omega}_Z Y_0 + \frac{C_1}{m} X_0 = \\ \quad = \frac{F_X^{\text{ЦБ}}}{m} - g_x + (V'_{0Y}\omega_Z - V'_{0Z}\omega_Y) \\ \ddot{Y}_0 + \beta_Y \dot{Y}_0 + 2\omega_Z \dot{X}_0 - 2\omega_X \dot{Z}_0 + \dot{\omega}_Z X_0 - \dot{\omega}_X Z_0 + \frac{C_1}{m} Y_0 = \\ \quad = \frac{F_Y^{\text{ЦБ}}}{m} - g_Y + (V'_{0Z}\omega_X - V'_{0X}\omega_Z) \\ Z_0 = \sqrt{l^2 - X_0^2 - Y_0^2} \end{array} \right. \quad (7)$$

Різниця (6) та (7) представляє собою рівняння, що описують рух системи у зміщеннях траєкторії руху маятника (8):

$$\left\{ \begin{array}{l} \Delta \ddot{x} + \beta_X \Delta \dot{x} + 2\omega_Y \Delta \dot{z} - 2\omega_Z \Delta \dot{y} + \dot{\omega}_Y \Delta z - \dot{\omega}_Z \Delta y + \frac{C_1}{m} \Delta x = \\ \quad = -a_x + ([V_{0Y} - V'_{0Y}]\omega_Z - [V_{0Z} - V'_{0Z}]\omega_Y) \\ \Delta \ddot{y} + \beta_Y \Delta \dot{y} + 2\omega_Z \Delta \dot{x} - 2\omega_X \Delta \dot{z} + \dot{\omega}_Z \Delta x - \dot{\omega}_X \Delta z + \frac{C_1}{m} \Delta y = \\ \quad = -a_Y + ([V_{0Z} - V'_{0Z}]\omega_X - [V_{0X} - V'_{0X}]\omega_Z) \\ \Delta z = \sqrt{l^2 - X_0^2 - Y_0^2} - \sqrt{l^2 - X^2 - Y^2} \end{array} \right. \quad (8)$$

Динаміка ВОА. Рівняння Ейлера

Для розрахунку приймемо наш ВОА в якості фізичного маятника на рухомій основі.

Щоб визначити його положення рівноваги складемо систему диференціальних рівнянь, що характеризують рух на рухомій основі.

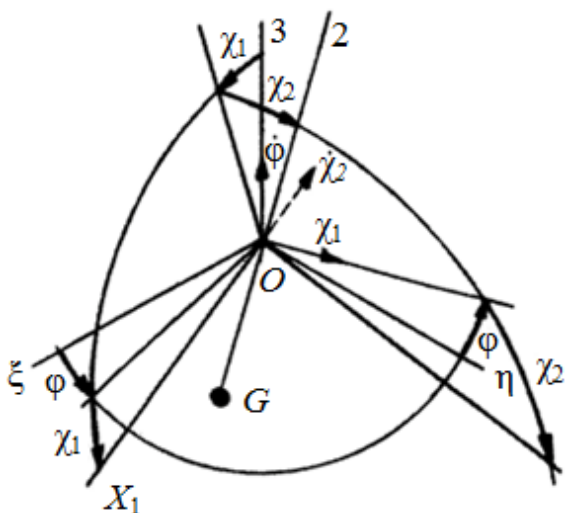

Рис. 1. Кути χ_1 і χ_2 , що визначають положення ВОА

В якості системи відліку, відносно якої будемо визначати положення ВОА, виберемо систему осей $O\xi\eta\zeta$, (рис. 1); вісь $O\zeta$ спрямована по радіусі Землі; осі $O\xi$, і $O\eta$ розташовані в площині обрїю і можуть мати різну в ній орієнтацію. Центр системи O робить довільний рух по земній сфері. Нехай осі $Ox_1y_1z_1$ зв'язані з основою ВОА; вісь Oz_1 — динамічна вісь симетрії, що передбачається жорстко зв'язаною з валом двигуна ВОА.

Для складання диференціальних рівнянь руху ВОА скористуємося

рівняннями Ейлера, відносячи їх до осей $Ox_1y_1z_1$, у розглянутому випадку маємо:

$$\begin{cases} J_x \frac{dp_1}{dt} + (J_z - J_y)q_1r_1 = M_{x_1} \\ J_y \frac{dq_1}{dt} + (J_x - J_z)r_1p_1 = M_{y_1} \\ J_z \frac{dr_1}{dt} + (J_y - J_x)p_1q_1 = M_{z_1} \end{cases} \quad (9)$$

де J_x, J_y, J_z — моменти інерції відносно осей Ox_1, Oy_1, Oz_1 ; p_1, q_1, r_1 — проекції на вісі $Ox_1y_1z_1$ абсолютної кутової швидкості цих осей; $M_{x_1}, M_{y_1}, M_{z_1}$ — проекції на ті ж вісі вектора $\bar{M}$ моменту усіх зовнішніх сил, прикладених до маятника, включаючи і сили інерції від переносного руху осей $O\xi\eta\zeta$.

Визначимо p_1, q_1, r_1 . При цьому варто врахувати відносні кутові швидкості χ_1 і χ_2 осей $Ox_1y_1z_1$ по відношенню до $O\xi\eta\zeta$, а також переносну кутову швидкість $\bar{\omega}$ осей $O\xi\eta\zeta$ по відношенню до інерційного простору, обумовлену обертанням Землі і власним рухом об'єкта відносно Землі.

Для p_1, q_1, r_1 у випадку малих χ_1 і χ_2 будемо мати:

$$\begin{cases} p_1 = -\dot{\chi}_2 + u_\xi - u_\zeta \chi_1 \\ q_1 = \dot{\chi}_1 + u_\eta - u_\zeta \chi_2 \\ r_1 = u_\xi \chi_2 + u_\eta \chi_1 + u_\zeta \end{cases} \quad (10)$$

де u_ξ, u_η, u_ζ – проекції переносної кутової швидкості осей $O\xi\eta\zeta$ на ці самі вісі.

Перейдемо до визначення моменту $\bar{M}$. У розглянутому випадку момент $\bar{M}$ можна представити у вигляді:

$$\bar{M} = \bar{M}_g + \bar{M}_\omega \quad (11)$$

де $\bar{M}_g$ – момент сили тяжіння; $\bar{M}_\omega$ – момент сил інерції внаслідок прискорень тригранника $O\xi\eta\zeta$.

Проектуючи (11) на осі $O\xi\eta\zeta$ і враховуючи, що з віссю z зв'язаний двигун ВОА на вал якого діють моменти двигуна отримаємо:

$$\begin{cases} M_{x_1} = ml \cdot [-W_\eta + (W_\zeta + g_0)\chi_2] \\ M_{y_1} = -ml \cdot [-W_\xi + (W_\zeta + g_0)\chi_1] \\ M_z = M_{дв} \end{cases} \quad (12)$$

Крім отриманих раніше формул корисно буде привести ще один вид залежностей для W_ξ, W_η, W_ζ . Обмежимося при цьому найбільш простим випадком, коли об'єкт рухається по земній сфері; у цьому випадку вертикальна складова швидкості $v_\zeta = 0$.

При $v_\zeta = 0, \dot{v}_\zeta = 0$ маємо:

$$\begin{cases} W_\xi = \dot{v}_\zeta = a_x \cos \varphi \\ W_\eta = \dot{v}_\eta = a_y \cos \varphi \\ W_\zeta = a_z \end{cases} \quad (13)$$

де a_x, a_y, a_z – прискорення об'єкта по відповідним осям.

Підставляючи (13) в (12) находимо:

$$\begin{cases} M_{x_1} = ml \cdot [-a_y \cos \varphi + (W_\zeta + g_0)\chi_2] \\ M_{y_1} = -ml \cdot [-a_x \cos \varphi + (W_\zeta + g_0)\chi_1] \\ M_z = M_{дв} \end{cases} \quad (14)$$

Для одержання диференціальних рівнянь руху маятника на рухомій основі підставимо (10) і (14) у перші два рівняння системи (9); зневажаючи членами, що містять добутки малих кутів χ_1 і χ_2 матимемо:

$$\begin{cases} J_x \left[\ddot{\chi}_2 + \frac{d}{dt}(u_\zeta \chi_1) \right] - (J_z - J_y) [u_\zeta \chi_1 + u_\xi u_\eta \chi_1 + (u_\eta^2 - u_\zeta^2) \chi_2] + \\ \quad + ml \cdot (W_\zeta + g_0) \chi_2 + b \dot{\chi}_2 = J_x \dot{u}_\xi + (J_z - J_y) u_\eta u_\zeta + m l a_y \cos \varphi \\ J_y \left[\ddot{\chi}_1 + \frac{d}{dt}(u_\zeta \chi_2) \right] + (J_x - J_z) [-u_\zeta \dot{\chi}_2 + u_\xi u_\eta \chi_2 + (u_\xi^2 - u_\zeta^2) \chi_1] + \\ \quad + ml \cdot (W_\zeta + g_0) \chi_1 + b \dot{\chi}_1 = -J_y \dot{u}_\eta - (J_x - J_z) u_\xi u_\zeta + m l a_x \cos \varphi \\ J_{дв} \dot{\omega} = M_{дв} \end{cases} \quad (15)$$

де $J_{дв}\dot{\omega} = M_{дв}$ – рівняння двигуна ВОА, $\omega = \sqrt{3g/2l \cos \theta} = \sqrt{3g/2l \cos \chi_1 \cos \chi_2}$.

При цьому повинна виконуватися нерівність $\omega = \sqrt{3g/2l}$ - умова відхилення волокна від вертикальної осі.

Результати моделювання руху ВОА, за виведеними рівняннями у лінійних та кутових координатах показали правильність цих двох математичних моделей ВОА.

Таким чином, можливо побудувати реальний ЦВОА, параметри та характеристики якого дозволяють йому конкурувати з вимірювачами прискорень інших типів, які сьогодні на ринку.

Література

1. Демьяненко П.А., Зиньковский Ю.Ф., Прокофьев М.И. Прецизионный цифровой акселерометр с волоконно-оптическим датчиком. // Радиоэлектроника. Известия высш. учеб. заведений. – 1997. – Т. 40. – № 1. – С. 39-47.
2. Левитский Н.И. Колебания в механизмах. Учеб. пособие для вузов. – М.: Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит. – 1988. – 336 с.
3. Ривкин С.С. Теория гироскопических устройств. Ч. 1-2. – Л.: Судостроение. – 1962-1964. – 142 с.
4. Парс Л. Аналитическая динамика. Пер с англ. К. А. Лурье. – М.: Наука. – 1971. – 635 с.

Чубарев О.А. Аналітичні розрахунки динаміки волоконно-оптичного акселерометра. Проведено аналітичний розрахунок руху волоконно-оптичного акселерометра та вплив зовнішніх дестабілізуючих факторів, таких як удари і вібраційні навантаження.

Ключові слова: Акселерометр, динаміка ВОА, удари і вібраційні навантаження

Чубарев О.А. Аналитический расчет динамики волоконно-оптического акселерометра. Проведен аналитический расчет движения волоконно-оптического акселерометра и влияние внешних дестабилизирующих факторов, таких как удары и вибрационные нагрузки.

Ключевые слова: Акселерометр, динамика ВОА, удары и вибрационные нагрузки

Chubarev O.A. Analytical calculation of motion fiber optic accelerometer. An analytical calculation of motion fiber optic accelerometer and impact of external destabilizing factors, such as impacts and vibration loads.

Key words: Accelerometer, FOA motion, impacts and vibration loads,

УДК 621.317

МЕТОДИКА ПОБУДОВИ ТА АНАЛІЗУ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ПЕРЕТВОРЮВАЧА НАПРУГИ

Зиньковський Ю.Ф., Смолянінов В.Г., Біденко В.А.

Безвідмовність та ефективність функціонування РЕЗ в значній мірі залежить від ефективного перетворення, передачі та розподілення електроенергії, яке забезпечують перетворювачі напруги, що входять до складу РЕЗ.